

*Уважаемые читатели! Предлагаем вашему вниманию материалы дискуссионного семинара представителей организаций и учреждений образования, предоставляющих образовательные и просветительские услуги в сфере образования взрослых, «Сотрудничество в целях развития образования взрослых в Республике Беларусь», который прошел 3 ноября 2015 года в ГУО «Республиканский институт высшей школы» при поддержке Представительства Немецкой ассоциации народных университетов в Республике Беларусь (Представительство зарегистрированного общества «Deutscher Volkshochschul-Verband e.V.» (ФРГ) в Республике Беларусь).*

*В работе семинара приняли участие представители Министерства образования Республики Беларусь, учреждений образования и организаций, предоставляющих образовательные и просветительские услуги в сфере образования взрослых.*

*В рамках дискуссионного семинара были обсуждены:*

- Актуальные вопросы развития образования взрослых в Республике Беларусь.*
- Вопросы применения законодательства об образовании взрослых с учетом ожидаемых изменений в Республике Беларусь.*
- Вопросы организации обучения и повышения квалификации педагогических работников, осуществляющих обучение взрослых (андрагогов).*
- Взаимодействие организаций и учреждений образования, предоставляющих образовательные и просветительские услуги в сфере образования.*

## Актуальныя выклікі і тэндэнцыі развіцця адукацыі дарослых у еўрапейскіх краінах

**Г. Верамейчык**, глава Прадстаўніцтва аб'яднання «Deutscher Volkshochschul-Verband e.V.» (ФРГ)

*У Рэспубліцы Беларусь пашыраецца разуменне ролі дадатковай адукацыі дарослых у павышэнні якасці жыцця, дэмакратызацыі грамадства і развіцці эканомікі. Гэта адлюстроўваецца ў развіцці практыкі адукацыі, навучання і асветы дарослых, пашырэнні тэматыкі праграм і больш актыўным удзеле розных мэтавых груп.*

*Фактычна размова ідзе аб стварэнні «праекта» мадэрнізацыі адной з найбольш адкрытых адукацыйных падсістэм, наўпрост звязанай з сацыяльным і эканамічным развіццём краіны. Паспяховае вырашэнне гэтай амбітнай задачы павінна грунтавацца на дасканалым аналізе беларускай практыкі і ўлічваць найбольш значныя напрацоўкі на міжнародным узроўні.*

**Актуальныя выклікі для адукацыі дарослых у еўрапейскіх краінах.** Традыцыйна пад адукацыяй дарослых разумеецца ўзнаўленне навучання пасля першай фазы (школы, каледжа, універсітэта і г. д.) у выглядзе фармальнай, нефармальнай і інфармальнай прафесійнай і агульнай адукацыі. Галоўнай рысай еўрапейскай прасторы адукацыі дарослых з'яўляецца гетэрагеннасць. Пад гетэрагеннасцю разумеюцца шматлікія і разнастайныя падыходы да арганізацыі

навучання дарослых, розныя, часам процілеглыя мэты, змест і прыярытэты, арганізацыйныя формы і правайдары. Гэтая разнастайнасць грунтуецца на розных традыцыях і сфарміраваных на працягу XX ст. нацыянальных сістэмах адукацыі дарослых. Тым не менш для значнай часткі еўрапейскіх краін можна вызначыць шэраг агульных выклікаў, якія ў той ці іншай ступені з'яўляюцца на сённяшні момант рухавіком развіцця на нацыянальным і агульнаеўрапейскім узроўні.

Найперш гэта шэраг крызісных сітуацый, якія давалася перажыць Еўрасаюзу на працягу апошняга дзесяцігоддзя. Еўрапейская асацыяцыя адукацыі дарослых (ЕАЕА) выдзяляе чатыры асноўныя крызісы, з якімі прыйшлося сутыкнуцца правайдарам адукацыі дарослых:

1. *Эканамічны крызіс*, які з 2008 г. працягвае аказваць значны ўплыў на сферу занятасці, сферу сацыяльных паслуг і дабрабыт людзей. Некаторыя краіны адрагавалі на крызіс скарачэннем дзяржаўных выдаткаў на адукацыю, у тым ліку на адукацыю дарослых. Хаця, на думку экспертаў ЕАЕА, «крызіс – не падстава для прыпынення інвестыцый у навучанне дарослых».

2. *Крызіс еўрапейскай ідэнтычнасці*: эканамічны крызіс дадаў шмат дэструктыўнасці ў працу еўрапей-

скіх інстытутаў і зніжэнне ўзроўню салідарнасці паміж дзяржавамі-членамі ЕС. Аднак, перад адукацыйнай адукацыяй дарослых паўстае задача пераасэнсавання еўрапейскіх каштоўнасцяў і павышэння ўзроўню салідарнасці.

3. *Крызіс этыкі*, які быў справакаваны прагнасцю невялікай колькасці асоб, але сёння з'яўляецца прычынай беднасці для многіх. Патрэбна знайсці адказ на пытанне аб тым, якую ролю павінна адыгрываць адукацыя дарослых, каб спрыяць укараненню этычных паводзінаў на ўсіх узроўнях палітыкі, эканомікі і грамадства.

4. *Крызіс на ўзроўні асобы*. Шмат людзей у розных краінах страцілі працу, падтрымку і маюць значна менш магчымасцяў. Аднак, яны сталі больш беднымі. Ці дастаткова зроблена ў межах адукацыі дарослых для гэтай (новай) мэтавай групы, каб яна магла пазбегнуць так званай «пасткі нізкага ўзроўню кваліфікацыі»? [1].

Тут патрэбна адзначыць, што нізкі ўзровень кваліфікацыі мае значныя негатыўныя наступствы як для асобы (памянішэнне шансаў на рынку працы, найменш цікавая праца, нізкі ўзровень даходаў, зніжэнне здольнасці да адаптацыі, пагаршэнне здароўя, рызыка крымінальных паводзінаў), так і для грамадства (паніжэнне ўзроўню сацыяльнага ўзаемадзеяння, рост няроўнасці, паніжэнне ўзроўню эканамічнага развіцця, канкурэнтаздольнасці і грамадзянскага ўдзелу, рызыка ўзмацнення рэгіянальных сацыяльных і эканамічных дыспараўнасцяў).

Даследаванні апошніх гадоў пацвярджаюць існаванне шэрагу праблем, звязаных з нізкім узроўнем ведаў дарослага насельніцтва ЕС [2]:

- прыкладна чвэрць дарослага насельніцтва ЕС мае недастатковы ўзровень пісьменнасці, у тым ліку ведаў па матэматыцы і арыфметыцы;
- пятая частка дарослых недастаткова падрыхтаваная для выкарыстання інфармацыйна-кам'ютарных тэхналогій і мае нізкі ўзровень ведаў/практычных навыкаў па вырашэнні праблем;
- людзі з высокім узроўнем адукацыі ў 2,5 разы часцей бяруць удзел у праграмах адукацыі дарослых, што пашырае існуючую няроўнасць;
- розны ўзровень удзелу ў адукацыі дарослых уплывае на тэмпы эканамічнага развіцця. Найбольш высокі ўзровень – у Даніі (31,4 %), Швецыі (28,1 %), Фінляндыі (24,9 %), найбольш нізкі – у Харватыі – 2,9 %, Румыніі – 2 %, Балгарыі – 1,7 %.

Крызісная сітуацыя часам не дае засяродзіць увагу на яшчэ адной важнай праблеме: адукацыя дарослых займае маргінальную пазіцыю ў большасці еўрапейскіх краін. Даволі часта яна разглядаецца ў кантэксце кампенсаторнай функцыі, звязанай з забеспячэннем пісьменнасці і так званых «базавых уменняў». У той жа час большасць даследчыкаў адзначае пастаянны рост кваліфікацыйных патрабаванняў. Згодна з дадзенымі Еўрапейскага цэнтра развіцця прафесійнай адукацыі (CEDEFOP),

колькасць працоўных месцаў з высокімі кваліфікацыйнымі патрабаваннямі павялічыцца з 29 % у 2010 г. да 35 % у 2020 г. пры адначасовым скарачэнні нізкакваліфікаваных працоўных месцаў з 20 % да 15 % агульнага аб'ёму рынку працы. Маргінальнасць вызначаецца не толькі ўзроўнем задач, але і аб'ёмам дзяржаўных інвестыцый, які, нягледзячы на значныя адрозненні паміж рознымі краінамі, мае тэндэнцыю зніжэння. У адказ на дадзеныя выклікі фактычна ва ўсіх краінах ЕС павышаецца роля прыватнага сектара ў адукацыі дарослых.

## Еўрапейская прастора адукацыі дарослых.

Хаця адукацыя дарослых была ўключана ў павестку дня аб'яднанай Еўропы адносна позна, на працягу апошніх дзесяцігоддзяў ЕС пачынае адыгрываць значную ролю ў развіцці агульнаеўрапейскай палітыкі адукацыі дарослых.

Праз зварот да ведаў як фундаментальнага элемента новай стратэгіі росту Лісабонская стратэгія надае адукацыі і навучанню важнае месца ў агульнаеўрапейскай палітыцы, заклікае да «мадэрнізацыі еўрапейскай сацыяльнай мадэлі праз інвестыцыі ў людзей» [3] і спрыяе прызнанню адукацыі на працягу жыцця як істотнага складніка агульнаеўрапейскай палітыкі для развіцця грамадзянскіх кампетэнцый, сацыяльных сувязяў і занятасці [4, с. 227]. Падчас Стаггольмскай сустрэчы міністры адукацыі дамовіліся пра тры стратэгічныя мэты (стварэнне больш эфектыўнай, даступнай і адкрытай еўрапейскай прасторы адукацыі), вызначылі шэраг задач, частка якіх закранае развіццё адукацыі дарослых: ключавыя кампетэнцыі, доступ да інфармацыі і тэхналогій для кожнага, стварэнне адкрытага асяроддзя для навучання, папулярызацыя актыўнага грамадзянства, роўныя магчымасці і сацыяльнае ўзаемадзеянне, умацаванне сувязі з рэаліямі працы, навуковымі даследаваннямі і развіццём грамадства [5].

Важным вынікам Лісабонскага працэсу стала абранне шэрагу палітычных інструментаў, пазней вядомых пад назвай «Адкрыты метада каардынацыі» (АМК). У АМК: зафіксаваны план дзеянняў, які змяшчае таксама часовыя рамкі для дасягнення пастаўленых мэтаў; выкарыстоўваюцца якасныя і колькасныя індикатары, дастасаваныя да патрэбаў дзяржаў-членаў ЕС і прыдатныя для параўноўвання Еўропы з іншымі рэгіёнамі свету; забяспечваецца ўключэнне агульнаеўрапейскага плана дзеянняў у нацыянальныя і рэгіянальныя палітыкі; падаюцца перыядычныя маніторынг, агляды і ацэнка, арганізаваныя як працэс сумеснага навучання.

На працягу апошніх 15 год быў прыняты шэраг важных рэзалюцый і планаў дзеянняў, якія сталі падставой сучаснай палітыкі ў дадзенай галіне:

- Мемарандум навучання на працягу жыцця (2000).
- Камюніке «Вучыцца ніколі не позна» (2006).
- Ключавыя кампетэнцыі для навучання на працягу жыцця (2006).

- План дзеянняў «Для вучобы заўсёды добры час» (2007).

- Прафесійная адукацыя і навучанне: Капенгагенскі працэс (2002), Еўрапейская рамка кваліфікацый (2008), Бругскае камюніке (2010).

На сённяшні момант Еўрапейская праграма дзеянняў па навучанню дарослых, якая рэалізуецца ў межах стратэгічнай рамкі Еўрапейскага супрацоўніцтва ў адукацыі і навучанні («ЕТ 2020»), уключае наступныя прыярытэты: зрабіць вучобу і мабільнасць дарослых рэальнасцю на тэрыторыі аб'яднанай Еўропы і да 2020 г. павысіць працэнт удзелу да 15 %<sup>1</sup>; забяспечыць якасць і эфектыўнасць адукацыі дарослых; прасоўваць роўнасць, сацыяльнае ўзаемадзеянне і актыўнае грамадства праз адукацыю дарослых; развіваць крэатыўнасць і інавацыі сярод дарослага насельніцтва і ў «прасторы іх навучання»; пашыраць маніторынг сектара, даступнасць дадзеных, якія наглядна адлюстроўваюць карысць адукацыі дарослых; спрыяць развіццю «ліберальнай», альбо непрафесійнай, адукацыі дарослых, арганізаванай недзяржаўнымі правадарами; акцэнтаваць увагу на развіццё супрацоўніцтва і партнёрства паміж правадарами агульнай і прафесійнай адукацыі дарослых, адукацыяй дарослых і іншымі суб'ектамі сістэмы адукацыі, сацыяльнай сферы, культуры, бізнесу і грамадзянскай супольнасці.

Дзеля дасягнення пастаўленых мэтай Еўракамісія падтрымлівае працу Еўрапейскай працоўнай групы па адукацыі дарослых і сеткі так званых нацыянальных каардынатараў, якія папулярызуюць і прасоўваюць агульнаеўрапейскія планы на нацыянальны ўзровень. Шмат увагі надаецца збору дадзеных і правядзенню сістэмных і вузканакіраваных даследаванняў. Напрыклад, на працягу 2012–2013 гг. былі падрыхтаваны агульнаеўрапейскія агляды па пытаннях еўрапейскай палітыкі, фінансавання і павышэння якасці адукацыі дарослых, даследавання адукацыі і прафесійнай падрыхтоўкі ў турмах і інш.

Факусіроўка на канцэпцыі навучання на працягу жыцця ўплывае таксама на змены ў праграмах падтрымкі. Ужо ў 2004 г. Еўракамісія прапанавала замяніць шэраг спецыялізаваных праграм, скіраваных на адукацыю дарослых, вышэйшую школу, прафесійную адукацыю і г. д., адной праграмай пад назвай «Навучанне на працягу жыцця». Такім чынам, была зроблена спроба стварыць адзіную рамачную праграму падтрымкі для навучання ва ўсіх узростах (ад дзяцінства да сталага веку) і ва ўсіх сферах жыцця (ад працоўнага месца да грамадзянскай супольнасці). Гэты падыход захаваўся таксама ў межах актуальнай праграмы Erasmus +.

**Крытыка як спроба сбалансаванага падыходу.** Дасягненне пэўных поспехаў у распрацоўцы агульнаеўрапейскай палітыкі адукацыі дарослых, на думку

П. Размунсена, павінна разглядацца ў шырокім кантэксце эвалюцыі ЕС і яго інстытутаў. Так, напрыклад, знакаміты нямецкі філосаф Ю. Хабермас на працягу доўгага часу падтрымліваў развіццё моцнай еўрапейскай супольнасці, але заўсёды адзначаў, што такая супольнасць павінна будавацца на падставе інтэграцыі грамадзянскай супольнасці і публічнай сферы. У сваіх апошніх працах ён падкрэсліваў, што ЕС фактычна стварае элітарны праект, у межах якога маўкліва акцэптацыя насельніцтвам асобных краін забяспечваецца абяцанкамі эканамічнага росту, пры тым што існуючы эканамічны крызіс высвятляе ўсё больш драматычны разрыў у эканамічным развіцці краін-членаў [6].

У крызіснай сітуацыі адукацыя дарослых як з'ява «агульнай карысці» можа і павінна стаць інструментам сацыяльнай справядлівасці. Яна павінна быць замацаваная ў якасці палітычнага прыярытэту і стаць рэальна дасягальнай для большасці грамадзян дзеля развіцця як культурных і дэмакратычных кампетэнцый, так і ўменняў, прыдатных на працоўным месцы [5, с. 17–18]. Тым больш што ў доўгатэрміновай перспектыве такі падыход дазволіць не толькі вырашыць сацыяльныя праблемы, але і значна паўплывае на макраэканамічнае развіццё. Так, згодна з даследаваннем Еўрапейскага цэнтра па развіцці прафесійнай адукацыі здольнасць да інавацый і тэмпы эканамічнага росту ў значна большай ступені звязаны з адукацыяй дарослых, чым з першым узроўнем вышэйшай адукацыі [7, с. 9].

#### Спіс літаратуры

1. EAEA statement on adult education in times of crisis [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.eaea.org/media/policy-advocacy/eaea-statements/2014\\_eaea-statement\\_adult-education-in-times-of-crisis.pdf](http://www.eaea.org/media/policy-advocacy/eaea-statements/2014_eaea-statement_adult-education-in-times-of-crisis.pdf).
2. The Survey of Adult Skills (PIAAC): Implications for education and training policies in Europe. Executive summary [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.oecd.org/site/piaac/PIAAC%20EU%20Analysis%2008%2010%202013%20-%20WEB%20version.pdf>.
3. Council of the European Union (CEU). (2000). Presidency conclusions. Lisbon: the Council of the European Union. Brussels: The European Council [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1\\_en.htm/](http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm/).
4. Pépin, L. The history of European cooperation in education and training / L. Pépin. – Brussels: EU Publications Office, 2006.
5. Rasmussen, P. Adult Learning Policy in the European Commission in / P. Rasmussen // Adult Education Policy and the European Union. Theoretical and Methodological Perspectives / M. Milana, J. Holford (Eds.). – Rotterdam/Boston/Taipei: Sense publishers, 2014. – S. 17–35.
6. Habermas, J. Im Sog der Technokratie. Kleine Politische Schriften XII. In the wake of technocracy / J. Habermas // Small Political writings XII. – Berlin: Suhrkamp, 2013.
7. Developing the adult learning sector // Financing the adult learning sector. – Berlin, 2012. – Lot. 2.

<sup>1</sup> Напрыклад, у 2012 г. гэтая лічба складала 9 %, і толькі пяць краін здолелі дасягнуць пастаўленай мэты.